

Mestres, Albert, *Joaquim Rubió i Ors poeta*, vol. I: *Estudi i edició crítica de Lo Gaiter del Llobregat*; vol. II: *Textos de l'edició crítica de Lo Gaiter del Llobregat*, Tarragona, Publicacions URV, 2022, 262 p. (vol. I), 1033 p. (vol. II), ISBN: 978-84-1365-006-7, ISBN (versió electrònica): 978-84-1365-007-4, ISBN (versió electrònica vol. II): 978-84-1365-008-1.

Encara ara, els estudis de literatura catalana es troben que la manca de treballs merament descriptius, que fixin textos i estableixin dades amb seguretat, impedeix les anàlisis comprensives d'un període històric, la recerca sobre les idees i les actuacions d'un autor determinat i, fins i tot, els estudis interpretatius d'obres rellevants. El cas de Joaquim Rubió i Ors és paradigmàtic en aquest sentit: figura important del romanticisme literari català, la seva poesia va transitar per tot el segle XX sense altres publicacions que la inclusió d'un breu conjunt de poemes en algunes antologies, fins que Albert Mestres va preparar l'any 2006 un volum amb l'edició originària de *Lo Gaiter del Llobregat*, i la semblança que n'havia donat la historiografia tradicional ha perviscut inalterada fins que les investigacions recents de Josep M. Domingo i Albert Rossich n'han mostrat les lectures esbiaixades. El llibre que ens ocupa, *Joaquim Rubió i Ors poeta*, arriba oportunament, doncs, en un moment de revisió del personatge i ens ofereix un assaig biogràfic —personal i literari— fiable i una compilació del conjunt de la producció escrita de Rubió i Ors, al costat d'una completa edició filològica de la seva poesia en llengua catalana, que hauria d'obrir la porta a una relectura crítica d'aquestes composicions, molt més citades fins ara en manuals i treballs historiogràfics que no pas llegides. Fruit de la tesi doctoral del seu autor, Albert Mestres, aquesta obra es lliura al públic lector en dos volums, dins de la col·lecció «Patrimoni Literari» de les Publicacions de la Universitat Rovira i Virgili: en el primer, imprès en paper, s'hi recullen els capítols referents a la vida i l'obra de Rubió i Ors; en el segon, en versió electrònica, s'hi aplega l'edició de la seva poesia catalana. Com la resta de números de la col·lecció, el primer volum també es publicarà en versió electrònica.

En el primer capítol, doncs, que es titula «Vida de Joaquim Rubió i Ors», l'autor actualitza l'estudi biogràfic que Jordi Rubió i Balaguer havia dedicat al seu avi, sobretot en els aspectes més mundans de la vida del poeta, que havien romàs ocults, però gràcies als quals ara disposem d'una imatge més humana i complexa del personatge, amb tots els seus anhels, ambicions i fracassos. La biografia és organitzada de manera cronològica en quatre seccions, per mitjà de tres esdeveniments centrals: la publicació de les primeres poesies l'any 1839 amb el pseudònim Lo Gaiter del Llobregat, l'aprovació de les oposicions al cos de catedràtics a Madrid vuit anys més tard i la instauració dels Jocs Florals de Barcelona. Ultra l'estudi de Rubió i Balaguer, com a fonts per a la seva recerca Albert Mestres utilitza principalment la correspondència del poeta i una autobiografia parcial que es conservaven a l'arxiu particular de la família i que ara són a la Biblioteca de Catalunya, a l'Arxiu Literari Rubió. Les dues primeres seccions tracten dels orígens familiars, de l'etapa de joventut i de formació i, sobretot, dels anys posteriors que Rubió i Ors va dedicar al seu posicionament social i professional, que assoleix amb l'aprovació de les oposicions i el casament amb Elisea Lluch, i són les més extenses justament perquè existeix la documentació suara esmentada. Per contra, el període que abasten les altres dues seccions, que va des de l'establiment a Valladolid l'any 1847 —després de guanyar una plaça de catedràtic en aquella universitat— fins a la seva mort, apareix poc representat en aquesta documentació i, per tant, Mestres hi dedica poques pàgines. El retrat que ofereix, però, de l'etapa castellana de Rubió i Ors i del seu retorn a Barcelona l'any 1857, quan aconsegueix una càtedra a la seva universitat, a temps d'incorporar-se de nou al moviment romàntic català abans de la instauració dels Jocs Florals, és consistent amb els treballs historiogràfics més actuals i dibuixa un poeta que participa activament de la política cultural del moment, preocupat ja per la seva pervivència literària. En canvi, del llarg període posterior fins a l'any 1899, quan mor a Barcelona, encara romanen a l'ombra alguns aspectes de la seva existència que caldrà investigar amb nova documentació, més enllà de la cerca dels reconeixements i la preocupació per l'edició definitiva de la seva poesia que ja li coneixíem.

La resta de capítols del primer volum tracten de l'obra literària. Així, el segon capítol, «Obra de Joaquim Rubió i Ors», és una compilació de tota la seva producció escrita, tant en català com en castellà, ordenada per gèneres, que té un equivalent més succint en l'apèndix que recull en forma bibliogràfica les mateixes publicacions. Les descripcions que acompanyen els diversos apartats i la majoria de les obres ens permeten obtenir una visió de conjunt dels interessos culturals i morals de Rubió i Ors. El tercer capítol, «Lo Gaiter del Llobregat (1839-1889)», és una biografia literària del personatge. Albert Mestres hi destaca el paper tan predominant que va jugar Rubió i

Ors en la importació de l'estètica romàntica a la literatura catalana i el trencament amb la tradició immediata que va suposar la publicació de *Lo Gaiter del Llobregat*. Podem llegir el cinquè capítol, «Recepció», tot seguit de l'anterior, perquè en constitueix una continuació: si en aquell Mestres descriu les motivacions que tenia Rubió i Ors per escriure la seva poesia i les actuacions que va portar a terme per publicar-la, sovint no estrictament literàries, en aquest capítol explica què en pensaven el seus coetanis, de la seva obra literària, i fa un repàs de les valoracions posteriors, que han subratllat reiteradament la significació històrica del personatge per damunt del valor literari de la seva poesia. Finalment, el quart capítol, «Gènesi i evolució de l'obra», conté una història textual completa de la poesia de Rubió i Ors, al costat de la descripció de tots els testimonis. S'hi explica amb deteniment l'*stemma* de *Lo Gaiter del Llobregat* i la filiació dels testimonis que no hi són publicats.

Al segon volum del llibre, doncs, tenim l'edició crítica de la poesia en llengua catalana de Rubió i Ors. Aquesta edició resultava imprescindible per comprendre l'itinerari que el poeta va seguir per construir la seva obra. En efecte: com és ben sabut, a banda d'un conjunt de composicions inèdites i algunes esparses, tota aquesta poesia es va publicar en un sol volum, *Lo Gaiter del Llobregat*, que va veure tres edicions consecutives, en cadascuna de les quals Rubió i Ors revisava les composicions anteriors i n'afegia algunes de noves. Albert Mestres adopta oportunament com a text base els tres primers volums de la tercera edició, dels anys 1888 i 1889, que són els darrers controlats per l'autor, i explica en detall els testimonis que utilitza per establir el text de les poesies que no són aplegades en aquests volums: si en el primer cas el criteri que preval sempre és l'autoria, en el segon acostuma a ser la darrera data del testimoni. Al davantal de l'edició, Mestres justifica els criteris d'edició que ha seguit i explica els components i la disposició dels diferents aparats que acompanyen el text crític. Bàsicament, regularitza l'ortografia d'acord amb la normativa actual, llevat dels casos que impliquin una modificació fonètica, amb les excepcions que són habituals en les edicions de textos anteriors a la normativa fabriana, però respecta la puntuació dels textos originals. Pel que fa al contingut de l'aparat crític, no crec que es pugui objectar res, tret potser de la redundància que suposa recollir a l'aparat de notes les esmenes de l'editor de variants purament accidentals, com les errates d'impremta, que ja són a l'aparat genètic.

Massa sovint, en el camp de les humanitats, la publicació d'una tesi doctoral després de la seva defensa davant del tribunal i de la seva aprovació esdevé una qüestió que no es resol prou bé. El problema principal rau en la pèrdua de la perspectiva sobre els destinataris de la publicació, en el cas que la tesi afortunada arribi a veure la llum en alguna col·lecció fora dels circuits acadèmics, destinada a un públic general, o bé,

fins i tot, dins d'aquests circuits, però per a un lector no especialista en el tema de la tesi. Com se sap, una tesi és un treball d'investigació que es realitza per obtenir una titulació acadèmica, subjecte a unes formalitats i una estructuració determinades i destinat a un lector altament especialitzat, que sap reconèixer aquestes subjeccions i disposa d'uns coneixements suficients del tema investigat. Si una tesi es publica sense revisió ni adaptació a aquests nous destinataris, doncs, no resulta infreqüent que es produeixin els desajustos que existeixen entre una tesi doctoral i una monografia. Per altra banda, la publicació posterior d'una tesi representa una oportunitat per repensar i reescriure un treball que, molt sovint, s'ha redactat sota la pressió d'uns terminis estrictes: desaprofitar-la no sembla una bona pràctica, més que més quan actualment totes les tesis doctorals es publiquen en versió electrònica als repositoris institucionals.

El llibre d'Albert Mestres reproduïx el contingut de la tesi de l'autor sense canvis que es puguin consignar mínimament: de fet, les pàgines que recullen el text crític i l'aparat corresponent són una reproducció digital de les pàgines originals de la tesi. En una edició crítica, la disposició de la pàgina i la composició del text tenen uns requisits, pel que fa a la seva funcionalitat, majors que en una edició ordinària, perquè no són merament estètics ni formals, i l'autor pot prendre algunes decisions sobre aquest tema que el responsable de l'editatge —encara més en una editorial universitària— hagi de corregir. En aquest sentit, els textos de l'edició crítica, al segon volum de l'obra, presenten alguns problemes: els marges estrets i les caixes de text extenses en dificulten la lectura; el cos de la lletra de l'aparat crític resulta excessiu en relació amb el del text crític; quan l'edició es realitza amb l'aparat a pàgina acarada, com es fa aquí, no sembla necessari canviar de tipus de lletra a l'aparat crític, i encara menys usar una tipografia de pal sec quan la línia de text és tan extensa; de manera recurrent, el cos del número de vers que precedeix el *lemma* varia, i l'ús de la negreta en aquest número, que perd capacitat de contrast si cal utilitzar-la reiteradament, potser es podria millorar amb un arranjament més acurat del número de vers i les unitats crítiques i les notes; finalment, la reproducció sistemàtica al peu de pàgina del títol de la tesi interfereix en la lectura de l'aparat de notes, sense aportar cap informació rellevant.

Altrament, el quart capítol, «Gènesi i evolució de l'obra», que a la tesi trobem al primer volum tal vegada pel seu caràcter historiogràfic, després de la biografia literària de Rubió i Ors, probablement hagués tingut un millor encaix al segon volum del llibre, a la part introductòria de l'edició crítica, ja que inclou la descripció completa i detallada dels testimonis col·locacionats i, a més, hagués evitat l'aparició d'exemples de l'*stemma* i de les unitats crítiques abans de la descripció de l'aparat evolutiu, que es troba justament en aquesta part preliminar del segon volum. Una revisió de la tesi també hagués permès, potser, amalgamar la resta de capítols del primer volum, que

comparteixen tots una perspectiva històrica i literària, i evitar la fragmentació que escau més a un treball estrictament acadèmic que a una monografia: per exemple, incorporar el segon capítol, «Obra de Joaquim Rubió i Ors», a la biografia del poeta, fet que hagués permès imbricar episodis i decisions preses amb les inclinacions culturals i morals que es desprenen de les obres.

En conclusió, Albert Mestres ens ofereix en aquest obra, per damunt de tot, una acurada edició filològica de la poesia en llengua catalana de Joaquim Rubió i Ors, i estableix amb rigor les dades principals de la seva vida, en compila íntegrament la producció escrita i explica l'evolució literària d'una de les figures centrals del romanticisme català. Ara caldria que aquest llibre tingués continuïtat en dues direccions: d'una banda, que esperoni la investigació acadèmica sobre aquesta poesia —per exemple, amb estudis interpretatius o bé amb treballs sobre el model de llengua poètica que Rubió i Ors va crear—; d'altra banda, que aquesta edició crítica es converteixi en una edició ordinària de poesia, en paper, a disposició dels lectors habituals, i que l'assaig biogràfic del llibre esdevingui una biografia —personal i literària— completa. Sens dubte són uns dels millors serveis que podem fer a la nostra literatura del segle XIX.

JOSEP ARTIGAS PROUS
Universitat Oberta de Catalunya
jartigasrou@uoc.edu
ORCID 0000-0002-7934-3473